

SLOWING GLOBALISATION: THE IMPACT OF SHOCKS AND UNCERTAINTY

ÎNCETINIREA GLOBALIZĂRII: IMPACTUL ȘOCURILOR ȘI AL INCERTITUDINII

UDC: 339.92:339.5

DOI: <https://doi.org/10.53486/micg2025.05>

NATALIA LOBANOV, dr. hab, prof. univ.,
ASEM, Republica Moldova,
mun. Chișinău, strada Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni 61
e-mail: lobanov.natalia@ase.md
ORCID ID: 0000-0003-3800-9038

Rezumat. În articol se analizează anumiți factori și manifestări ale procesului de încetinire a globalizării. Este menționat faptul, că actualmente economia mondială se află în punctul de schimbare a tendințelor pe termen lung care s-au dezvoltat, îndeosebi, după cel de-al doilea război mondial. Mai multe condiții care au susținut globalizarea în ultimii 40 de ani, nu mai funcționează. Totodată se constată, că forța puternică a încetinerii deglobalizării nu a fost factorul economic, ci considerentele geopolitice și de securitate națională care au stat la baza restricțiilor comerciale și al reculului multilateralismului.

În cadrul cercetării a fost utilizată metoda abstracției științifice, abordarea comparativă, sistematizarea, analiza și sinteza. În calitate de suport informațional au fost utilizate cercetările științifice ale savanților din Europa și SUA, documentele oficiale ale OMC, FMI, ONU, datele statistice internaționale, publicațiile din ediții de specialitate.

Cuvinte cheie: globalizare, comerț internațional, fragmentare, restricții, protectionism.

JEL: F01, F13.

INTRODUCERE

Termenul de globalizare a început să fie utilizat pe scară largă începând cu anii 80 ai secolului XX, și se referă la gradul tot mai mare de integrare a țărilor din întreaga lume, care devin din ce în ce mai interconectate prin schimbul de mărfuri, servicii, informații, cunoștințe și valori culturale. Acesta este un proces obiectiv, pregătit pe parcursul dezvoltării precedente. O premisă importantă a fost progresul din domeniul tehnologic, care a permis simplificarea și accelerarea operațiunilor internaționale legate atât de fluxurile comerciale, cât și de cele financiare, corporațiile transnaționale fiind principala forță motrice a globalizării. Pentru ca globalizarea să funcționeze cât mai bine posibil, este necesar să existe, pe de o parte, reguli acceptate și respectate de comun acord, care să stabilească cadrul reglementat pentru aceste schimburi și, pe de altă parte, politici naționale care să permită sprijinirea transformărilor structurilor de producție și a naturii locurilor de muncă. Dar, în ultimul deceniu, recunoașterea acestor reguli internaționale și a acestor moduri de reglementare a fost subminată.

În prezent, globalizarea, care a condus la intensificarea schimburilor comerciale la scară mondială, se confruntă cu șocuri care modifică configurația comerțului internațional. Această tendință se referă la un regres al integrării economice mondiale, cu o revenire la protecționism, regionalizare și o relocalizare a anumitor producții industriale. Totodată integrarea economiei mondiale prin fluxuri comerciale și de altă natură continuă, dar într-un ritm mult mai lent decât înainte.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Pionierul în studierea problemelor globalizării economice și creatorul termenului „globalizare” este considerat a fi savantul american T. Levitt, care a publicat în 1983 cartea „Globalizarea piețelor” (Levitt, 1983). Autorul, după cum reiese din titlul cărții sale, interpretează globalizarea ca o unificare, o integrare a piețelor produselor individuale fabricate de companiile transnaționale dominante la nivel mondial. Principala concluzie a lucrării sale a fost, probabil, previziunea sfârșitului apropiat al acelor companii transnaționale care vizează doar piețe diferențiate, specifice, de bunuri și servicii din anumite țări.

Vorbind despre interacțiunea globală în sens larg R.Keohan și J.Nye menționează manifestările acesteia în fluxul de obiecte materiale și nemateriale, care depășește hotarele statelor. Autorii evidențiază 4 tipuri de bază a interacțiunii globale (Keohan, Nye, 1992):

- Fluxuri de informații, inclusiv idei, doctrine;
- Fluxuri de obiecte materiale, inclusiv armament, proprietate privată, mărfuri;
- Fluxuri de bani și credite;
- Fluxuri de persoane.

Francis Fukuyama, filozof, economist și scriitor american, menționa, că „cel mai important deceniu sub aspectul de idei politice și economice au fost anii 80, pe parcursul cărora am fost martori venirii la putere a lui R.Reagan, M.Thatcher și papa Ioan Paul II. Acești trei oameni au fost figurile cheie care au susținut ideile conservatoare referitoare la rolul statului în viața economică și politică. Carisma lor politică a contribuit la demolarea încrederii într-o extindere continuă și inevitabilă a societății social protejate, care (îndeosebi în SUA) a fost urmare a Marii depresii” (Fukuyama, 1992).

În viziunea lui Lester C.Thurow cele mai radicale au fost schimbările intervenite pe parcursul anilor 90 ai secolului trecut. Principalele forțe, care le-au generat au fost prăbușirea comunismului și apariția tehnologiilor ce au făcut posibilă constituirea sistemului economic global. În anii 90 a devenit clar, că omenirea deja dispune de toate tehnologiile în domeniul comunicării și transportului, care sunt necesare pentru constituirea economiei globale. Mărfurile pot fi create în orice loc al lumii, în dependență de faptul, unde producerea este mai ieftină, și comercializate acolo, unde pot fi vândute la preț maxim. Filierile de producție au un caracter global (Thourow, 1997).

Ulterior au apărut numeroase lucrări care abordează globalizarea economiei într-o manieră mai amplă. Astfel, în raportul secretarului general Kofi Annan la cea de-a 50-a sesiune aniversară a Adunării Generale a ONU (1995), globalizarea este definită ca „un set din ce în ce mai complex de interacțiuni transfrontaliere între persoane fizice, întreprinderi, instituții și piețe” (Аннан, 2000, стр. 10), iar în materialele FMI – ca „interdependența economică crescândă a țărilor din întreaga lume ca urmare a volumului și diversității crescânde a tranzacțiilor internaționale cu bunuri, servicii și fluxuri mondiale de capital, precum și datorită difuzării din ce în ce mai largi a tehnologiilor” (World Economic Outlook, 1997, p. 45).

Deoarece majoritatea cercetătorilor accentuează asupra interacțiunii globale, conchidem, că într-un mod ideal, inexistența frontierelor ar trebui să constituie principala caracteristică a economiei globale, în care circulația bunurilor, oamenilor, ideilor, ar trebui să aibă loc liber, fără careva constrângeri.

Creșterea comerțului mondial este o ilustrare perfectă a fenomenului globalizării. Crearea OMC în anul 1995 i-a dat un impuls suplimentar: din 1995, volumul și valoarea comerțului mondial

au crescut în medie cu 4% și, respectiv, 6%. Perioada anilor 1980-2008 este denumită hiperglobalizare. Dar criza financiară globală din 2008-2009 a avut un impact major și nefavorabil asupra comerțului internațional. După criză s-a întâmplat ceva ce nu s-a mai văzut în ultimele șase decenii - rata de creștere a comerțului a scăzut și a egalat rata de creștere a PIB-ului mondial.

Din 2008, economia mondială a fost lovită de o serie de șocuri: pandemie, conflicte geopolitice, tensiuni comerciale între marile puteri. Aceste tulburări au remodelat dinamica schimburilor comerciale și a investițiilor. Încetinirea ritmului globalizării, care a urmat crizei financiare globale, s-a caracterizat printr-o scădere prelungită a ritmului reformelor comerciale și prin slăbirea sprijinului politic pentru comerțul liber, pe fondul creșterii tensiunilor geopolitice (Стэнли, 2023).

Potrivit FMI, „incertitudinea rezultă în special din previziunile privind cea mai slabă creștere economică mondială pe termen mediu din ultimele trei decenii”. O încetinire generalizată a productivității totale a factorilor și o scădere a investițiilor private sunt elemente care explică această tendință. Începe o încetinire accentuată a comerțului mondial rata de creștere a comerțului și cea a PIB-ului global devin foarte apropiate. Între 2010 și 2019, rata medie de creștere a PIB-ului mondial (aproximativ 3%) a fost în general mai mare decât rata medie de creștere a comerțului mondial (aproximativ 2,5%).

În ultimii ani, comerțul mondial a fost afectat de o combinație de factori nefavorabili, denumiți în mod generic „policrisis” (Morin, 1993). Acesta descrie o situație complexă în care mai multe crize interdependente converg și se consolidează reciproc, rezultând o situație dificilă de controlat sau de rezolvat.

O problema, care a contribuit la încetinirea procesului de globalizare economică este distribuția beneficiilor acestui proces. În prezent, toate țările beneficiază de dezvoltarea relațiilor comerciale. Dar, în perspectivă, răspunsul nu este atât de evident: obținerea de profituri semnificative din comerț în condițiile unor instituții de piață și administrații publice nedezvoltate poate afecta dezvoltarea durabilă a țării, aruncând-o cu ani și chiar decenii înapoi. Asimetria beneficiilor globalizării evidentă atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare, a creat o lipsă de acceptare a normelor de guvernanță globală și, din ce în ce mai mult, a însăși ideii de liber schimb.

Există provocări grave la adresa cadrului bazat pe norme care a guvernat relațiile internaționale și economice în ultimii aproape 80 de ani. Lanțurile valorice globale au suferit perturbări din cauza unei varietăți de factori: amenințări cibernetice, război comercial SUA-China, pandemie, șocuri climatice și, în sfârșit, conflictul militar din Ucraina. Cooperarea politică internațională a slăbit și ea în această perioadă. Combinația acestor tendințe a condus la o regândire a lanțurilor globale de aprovizionare și a adus sustenabilitatea în prim plan. Suveranitatea economică a devenit un obiectiv important. În acest context menționăm, că interdependență care există astăzi în sistemul internațional face extrem de costisitoare abandonarea cooperării multilaterale.

Organizația Mondială a Comerțului (OMC), simbol al liberalizării relațiilor comerciale și promotor al comerțului global se află în criză profundă. Această organizație a fost creată ca un for desfășurarea negocierilor comerciale în cadrul unui șir de tratate și acorduri. Astăzi, în rândurile sale se numără 166 de membri. Printre sarcinile OMC se numără nu numai elaborarea normelor de reglementare a comerțului internațional, ci și desfășurarea unei activități sistematice de colaborare cu toate instituțiile internaționale care pot influența dezvoltarea fluxurilor comerciale globale.

Principiile și regulile de bază ale OMC stipulează:

- comerț fără discriminare, adică acordarea reciprocă a regimului de tratament național în comerț și acordarea reciprocă a regimului național pentru bunurile și serviciile de origine străină;
- reglementarea comerțului în principal prin metode tarifare;
- renunțarea la utilizarea restricțiilor cantitative și de altă natură;
- transparența politicii comerciale;
- soluționarea litigiilor comerciale prin consultări și negocieri etc.

Cele mai importante funcții ale OMC sunt 1) controlul respectării acordurilor și înțelegerilor din pachetul de documente al Rundei Uruguay; 2) desfășurarea de negocieri comerciale multilaterale și consultări între țările membre interesate; 3) soluționarea litigiilor comerciale; 4) monitorizarea politicii comerciale naționale a țărilor membre; 5) asistență tehnică pentru țările în curs de dezvoltare în chestiuni care țin de competența OMC; 6) cooperarea cu organizații internaționale specializate.

De la înființarea sa, în ianuarie 1995, instituția a însoțit o expansiune fără precedent a comerțului internațional, facilitând schimburile comerciale prin reducerea barierelor vamale și convergența standardelor între țări. Aderarea Chinei la organizație în 2001 a accelerat în mod spectaculos acest proces de globalizare, care promitea tuturor mai multă prosperitate economică și stabilitate geopolitică. Totodată nu s-a reușit să se construiască un proces de căutare a compromisurilor între membrii organizației pentru a obține rezultate semnificative pentru dezvoltarea mondială. Eșecul runde de negocieri comerciale de la Doha în cadrul acestei organizații, indică în mod clar un deficit global de capacitate de negociere.

Numărul tot mai mare de măsuri protecționiste, subvenții și sancțiuni demonstrează dezintegrarea a ceea ce este denumit în mod obișnuit „ordinea internațională bazată pe reguli”. OMC a fost formată pentru a elimina barierele din calea comerțului și a circulației banilor, stimulând astfel comerțul și investițiile. Cu toate acestea, tendința se inversează acum, apar noi bariere pe măsură ce reglementările actuale se erodează. Numărul restricțiilor comerciale impuse anual la nivel mondial a crescut de la aproximativ 1000 în 2019 la peste 3000 în 2023 (Sahel Tribune, 2025).

În ansamblu, se estimează că restricțiile cumulative la export începând din 2009 afectează 3,2% din exporturile mondiale (în valoare de aproximativ 786 miliarde USD). În discursul său cu ocazia lansării raportului anual, în decembrie 2024, directoarea generală a OMC Ngozi Okonjo-Iweala, a subliniat că valoarea schimburilor vizate de cele 169 de noi măsuri restrictive comerciale introduse de membrii OMC în cele 12 luni până la mijlocul lunii octombrie 2024 a fost estimată la 887,7 miliarde USD - cu 500 de miliarde USD mai mult decât acoperirea comercială a restricțiilor introduse în anul precedent, care se ridica la 337,1 miliarde USD. Aceasta înseamnă că numărul măsurilor restrictive comerciale continuă să crească. La mijlocul lunii octombrie 2024, comerțul acoperit de toate restricțiile de import existente a fost estimat la 2,942 miliarde USD, sau 11,8% din importurile globale. Cifra corespunzătoare pentru anul precedent a fost de 2,48 trilioane USD, sau 9,9% din importurile globale. În perioada de analiză, bunurile comercializate afectate de restricțiile la export au reprezentat 276,7 miliarde USD, sau 1,1% din valoarea exporturilor mondiale de mărfuri - cu mult peste 159,1 miliarde USD (sau 0,7% din exporturile mondiale) afectate de astfel de măsuri în perioada de raportare anterioară (WTO, 2024).

Totodată OMC constată semne de fragmentare a fluxurilor comerciale, exporturile și importurile fiind reorientate în funcție de condițiile geopolitice. De asemenea, investițiile străine directe sunt canalizate tot mai mult către țări considerate prietenoase. Dar fragmentarea comerțului reduce câștigurile obținute din specializare și concurență și limitează economiile de scară. În același timp, fragmentarea financiară limitează fluxurile transfrontaliere de capital și crește volatilitatea macrofinanciară. Problemele de securitate și geopolitică prevalează acum asupra interdependențelor economice și a criteriului de eficiență. Economii în curs de dezvoltare vor fi probabil afectate mai disproporționat decât economii dezvoltate, din cauza dependenței lor de investițiile străine directe și a expunerii la riscurile legate de aprovizionarea cu energie și mărfuri. Este o direcție destul de periculoasă, care riscă să conducă la adâncirea inegalităților dintre Sud și Nord, agravarea problemelor agricole și de mediu. Dincolo de soarta OMC, este în joc stabilitatea mondială.

Încă o provocare majoră datează cu iulie 2019, când comisarul european Cecilia Malmström a anunțat paralizarea Organului de soluționare a litigiilor din cadrul OMC. Această paralizie anunțată vine mai ales din partea Statelor Unite care refuză să aprobe numirea de noi judecători în OSL pentru sfârșitul aceluși an, din cauza plecărilor planificate. Fără un număr suficient de judecători, OSL nu mai poate funcționa, ceea ce înseamnă că conflictele comerciale, legate de exemplu de subvenții nejustificate sau bariere comerciale nejustificate, nu vor mai putea găsi soluții dezvoltate într-un cadru multilateral.

Din cauza imposibilității depășirii intereselor uneori contradictorii ale membrilor săi, se observă în ultimii ani o revenire la acorduri regionale sau bilaterale, care nu sunt în deplin acord cu dinamica multilaterală. Globalizarea încetinește, deoarece tensiunile comerciale, rivalitatea geopolitică și reevaluarea vulnerabilității lanțurilor de aprovizionare alimentează renașterea naționalismului economic și regionalizarea comerțului. Conform datelor Organizației Mondiale a Comerțului, numărul total de acorduri comerciale regionale în vigoare a crescut de la 98 în anul 2000 la 375 în 2024. Acestea corespund celor 619 notificări prezentate de membrii OMC (numărând separat mărfurile, serviciile și accesunile) (WTO, 2025).

Marea majoritate a acordurilor regionale sunt încheiate sub formă de acorduri de liber schimb. În contextul intensificării tensiunilor globale, alianțele comerciale regionale pot fi mai puțin orientate către integrare și mai mult către discriminare (Ruta, 2023).

Situațiile de criză și conflictele geopolitice și comerciale provoacă incertitudine, iar lipsa previzibilității și stabilității reprezintă cel mai mare risc pentru consumul privat. Evenimente geopolitice sunt nefavorabile pentru investiții, prin urmare, nefavorabile pentru creștere. Economii în curs de dezvoltare vor fi probabil afectate în mod disproporționat mai puternic decât cele dezvoltate, din cauza dependenței de investițiile străine directe și a expunerii la riscurile legate de aprovizionarea cu energie și mărfuri.

Astfel, constatăm, că incertitudinea și șocurile legate de pandemie, rivalitatea geopolitică și tensiunile comerciale, alimentează renașterea naționalismului economic și regionalizarea comerțului, în detrimentul tendinței de globalizare. Totodată, comerțul mondial demonstrează o reziliență surprinzătoare, în ciuda provocărilor economice și geopolitice persistente. Comerțul mondial a atins un nivel record de 33.000 de miliarde de dolari în 2024, înregistrând o creștere de 3,7% (1.200 de miliarde USD), potrivit raportului Global Trade Update al UNCTAD. Serviciile au fost principalul motor al acestei creșteri, cu o creștere de 9% pe parcursul anului, reprezentând 700 de miliarde de dolari, adică aproape 60% din creșterea totală. Comerțul cu bunuri a crescut cu 2%,

adică 500 de miliarde USD. Deși comerțul rămâne solid, organizația avertizează că incertitudinea persistă pentru 2025 (UNCTAD, 2025).

În 2023, motto-ul Forumului Economic Mondial de la Davos a fost „Cooperarea într-o lume fragmentată” (World Economic Forum, 2023). Formularea indică contradicția momentului actual. Companiile din diferite țări caută căi de dezvoltare și integrare, dar se lovesc de conflictele politice, militare și economice care se desfășoară în paralel cu acestea. În 2025, la Forumul Economic Mondial de la Davos în „Raportul global de risc 2025”, a fost accentuată ideea, că fragmentarea remodelează relațiile internaționale și pune la încercare capacitatea structurilor existente de a aborda provocările colective cu care ne confruntăm. Nivelurile de cooperare globală în multe domenii ale geopoliticii și afacerilor umanitare, relațiilor economice și provocărilor de mediu, sociale și tehnologice ar putea atinge noi minime în următorii ani (World Economic Forum, 2025). Este o constatare destul de pesimistă, dar care reflectă realitățile zilei de azi.

CONCLUZII

Încetinirea globalizării, care a urmat crizei financiare globale din 2008-2009, se caracterizează printr-o scădere prelungită a ritmului reformelor comerciale și prin slăbirea sprijinului politic pentru comerțul liber, pe fondul creșterii tensiunilor geopolitice și a incertitudinii

De aproape două decenii, perioada globalizării triumfătoare, care a fost consolidată prin crearea Organizației Mondiale a Comerțului în 1995, a luat sfârșit. Spațiul comercial unic este fragmentat, OMC se află în criză și necesită reformare, iar „suveranitatea economică” a devenit un obiectiv cheie. Există provocări grave la adresa cadrului bazat pe norme care a guvernat relațiile internaționale și economice în ultimii aproape 80 de ani. Recunoașterea caracterului indispensabil al acestor norme și moduri de reglementare internaționale a fost subminată în ultimul deceniu.

Încetinirea creșterii economice globale, inegalitățile tot mai mari dintre Sud și Nord, precum și provocările agricole și de mediu nu pot fi depășite dacă prevalează o abordare suveranistă. Există întrebări reale cu privire la limitele abordării multilaterale și la necesitatea unui nou consens în materie de comerț. Fără respectarea cadrului de reglementare a comerțului internațional, dar și depășirea conflictelor comerciale pe cale de negociere se va ajunge la permanentizarea stării de instabilitate generală și pierderi de eficiență. Creșterea tensiunilor geoeconomice, a politicilor protecționiste și a conflictelor comerciale prefigurează perturbări viitoare. Intenția tot mai mare de a ridica bariere comerciale ar putea avea un cost ridicat atât pentru țările dezvoltate, cât și pentru cele în curs de dezvoltare:

Era globalizării dinamice s-ar putea să se apropie de sfârșit. Dar, cu certitudine, cooperarea globală rămâne necesară pentru a aborda provocările comune, cum ar fi riscurile climatice, tranziția energetică, securitatea cibernetică, inegalitatea și pandemiile.

Bibliografie

1. Levitt, Th., 1983. *The Globalization of Markets*. N.Y.
2. Thurow, L. C., 1996. *The Future of Capitalism: How Today's Economic Forces Shape Tomorrow's World*.
3. Fukuyama, Fr., 1992. *The End of History and the Last Man*. Free Press.
4. Аннан К. Мы, народы: роль Организации Объединенных Наций в XXI веке. In: *Социально-экономические концепции стран мира на рубеже тысячелетий (власть, экономика, социальная сфера)*. Под ред. М.А. Севрука. М., 2000

5. World Economic Outlook. Mai 1997. P. 45.
6. Keohan, Robert O., Nye, Joseph S., 1973. *Transnational Relations and World Politics*.
7. Стенли, Эндрю. Пик глобализации. Международный Валютный Фонд 2023 <https://www.imf.org/ru/Publications/fandd/issues/2023/06/PT-globalization-peak-Stanley> [Accessed 24 May 2025].
8. Fragmentation et stagnation: l'economie mondiale en proie a l'incertitude. <https://saheltribune.com/fragmentation-et-stagnation-leconomie-mondiale-en-proie-a-lincertitude/> [Accessed 2 June 2025].
9. Morin, E., Kern, A. B., 1993. *Terre-Patrie*. Éd. du Seuil.
https://www.lemonde.fr/idees/article/2022/12/28/le-declin-de-l-omc-une-menace-pour-la-stabilite-mondiale_6155881_3232.html [Accessed 2 June 2025].
10. Organisation Mondiale du Commerce. Un rapport de l'OMC montre une augmentation des restrictions commerciales sur fond de politiques unilatérales. 11 décembre 2024 https://www.wto.org/french/news_f/news24_f/trdev_11dec24_f.htm [Accessed 17 May 2025].
11. Organisation Mondiale du Commerce. Faits et chiffres. https://www.wto.org/french/tratop_f/region_f/region_f.htm [Accessed 17 May 2025].
12. Michele Ruta. *La montée d'un régionalisme discriminatoire*. Fonds Monétaire International. Join 2023. <https://www.imf.org/ru/Publications/fandd/issues/2023/06/the-rise-of-discriminatory-regionalism-michele-ruta> [Accessed 2 June 2025].
13. Le commerce mondial atteint un record à 33 000 milliards de dollars en 2024. UNCTAD. <https://unctad.org/fr/news/le-commerce-mondial-atteint-un-record-33-000-milliards-de-dollars-en-2024> [Accessed 2 June 2025].
14. World Economic Forum Annual Meeting. 16-20 January 2023. <https://www.weforum.org/meetings/world-economic-forum-annual-meeting-2023/> [Accessed 11 June 2025].
15. World Economic Forum. Global Risks Report 2025 <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/> [Accessed 11 June 2025].